

René Balák

Altruizmus a kresťanská perspektíva lásky v darcovstve a transplantačnej praxi.

Altruizmus v bioetickej sfére je jednou z novších ideových tendencií a epistemologických interpretácií niektorých aktuálnych bioetických problémov. Isteže implementácia ideí altruizmu do bioetickej sféry má svoje opodstatnenie, nakoľko určité zmeny vo fundamentálnej orientácii v myslení postmoderného človeka sú evidentné. Totiž možno reflektovať parciálny odklon od konceptu nezištného postoja lásky voči druhému človeku, ktorý je inšpirovaný kresťanskou filozofickou a teologickou tradíciou (najmä na poli etiky a jednotlivých jej častí) ako aj príklon v novým interpretáciám bioetických problémov v dnešnej dobe. Nejde len o terminologickú odlišnosť vyjadrenia určitého etického postoja človeka, ale aj o meritórnú odlišnosť, ak ide o interpretovanie niektorých konceptov altruizmu vo vzťahu k niektorým bioetickým dilemám.

Filozofický pojem altruizmu a jeho význam

Vo filozofickej etike a v bioetike je altruizmus vnímaný ako pozitívna kvalita ľudskej osoby a altruistické konanie je pozitívne hodnotené v mnohých kultúrach. Podobne vo viacerých náboženstvách sa presadzuje idea altruizmu, pričom sa akcentuje fakt, že človek nemôže realizovať spravodlivosť ak nedokáže prejaviť svoju ľudskosť nezištnou starostlivosťou o iných (druhých). Je potrebné si uvedomiť celý historický rámec ako aj situáciu vtedajšej atmosféry v oblasti filozofického skúmania danej historickej epochy, v ktorej sa pojem altruizmu zrodil.

Samotný pojem altruizmu, ktorý zaviedol August Comte¹, a ktorý bol rozšírený najmä pozitivistami, sa v dnešnej dobe interpretuje mnohokrátym spôsobom pre rôzne oblasti ľudského konania, bioetiku nevynímajúc. Je samozrejmé, že tento pojem vzhľadom na svoj obsah, nachádza prirodzené miesto aplikácie v bioetike, konkrétne darcovstva ako aj v transplantačnej praxi. Etymologicky termín altruizmus (fr. *altruisme*) možno odvodiť od francúzskeho *autrui* čiže druhí, iní (ľudia), hoci francúzsky termín má evidentne svoj etymologický pôvod v latinskom *alter*, čiže (druhý) iný. Je potrebné pripomenúť, že autor tohto termínu, používal tento termín v kontexte svojho vlastného odmietavého postoja k fenoménu náboženstva (negatívny postoj voči katolíckemu vierovyznaniu), keďže on jednoznačne vo svojich filozofických ideách preferoval abstraktnú a nereligióznu humanitu ako náhradu za katolícke vyznanie (ale i všeobecne za náboženský postoj), voči ktorému intenzívne vystupoval po celý svoj život. V podstate sa jedná o náhradu za kresťanský chápanú lásku, najmä jej transcendentný rozmer.

V istom zmysle tento termín (altruizmus) bol ako neologizmus použitý v priamej spojitosti so svetonázorovým a s filozofickým presvedčením autora, v ktorom úporne odmietal a popieral transcendentný rozmer ľudskej existencie. Na druhej strane tento termín logicky zapadal do kontextu utopistického humanizmu a pozitivistického evolucionizmu autora. Z toho sumarizačného historického kontextu možno vidieť aj to, že tento termín bol samotným autorom považovaný za ateistický a humanistický ekvivalent kresťanského konceptu lásky, pochopiteľne bez transcendentného rozmeru. Altruizmus v Comtovom chápaní minimálne parciálne nezohľadňoval dialogálny rozmer interpersonálneho vzťahu medzi dvoma ľudskými subjektmi, keďže preexponovaný akcent na druhú (inú) osobu opúšťa

---

¹ Evolucionistické nazeranie A. Comta (1798-1857) na mnohé skutočnosti a problémy sa intenzívne prejavuje najmä v diele *Utópia*. V rámci svojich filozofických ideí zastával evolucionistickú pozíciu a jeho filozofická koncepcia má výrazne utopistický a najmä pozitivistický charakter, čo sa prejavuje aj v rôznych interpretáciách pojmu altruizmus.

personalisticky chápaný vzťah medzi týmito subjektmi a vidí najmä druhý subjekt (jeho dobro). V skutočnosti človek v tomto vzťahu „dáva seba, svoje vlastné „ja“, otvárajúc toto „ja“ pre druhého², na čo sa v kresťanskej koncepcii lásky adekvátne prihliada. Čiže v Comtovej koncepcii ľudského myslenia sa nespomína podstata celého altruistického interpersonálneho vzťahu, ktorým je bytostný vzťah lásky človeka voči človeku.

Na základe analýzy Comtovho myslenia možno tiež konštatovať, že termín altruizmus bol vyjadrením definitívneho akcentu na druhého človeka bez adekvátneho zohľadnenia seba samého, čo vyplýva z jeho filozofického uvažovania, v ktorom človek má potlačiť svojej vlastné ego. Vlastne v tomto termíne sa prejavuje autorova dráma jeho vlastného ateistického humanizmu, ktorý militantne atakoval kresťanský koncept transcendentného rozmeru ľudského bytia, lebo podstata ním proklamovaného oslobodenia sa od vlastného ega sa ukrýva v deštrukcii transcendentna ľudskej osoby. V takto chápanom altruizme sa veľmi intenzívne akcentuje úloha ľudskej vôle, ktorá je nasmerovaná na dobro druhej ľudskej osoby, ktoré môže byť rôzneho druhu ak ide o bioetickú sféru.

Keďže pôvodný významový kontext tohto termínu v dnešnej je zrejme u väčšiny autorov opustený, aj tak možno vidieť, že niektoré aspekty pôvodného Comtovho chápania, sa parciálne objavujú aj v dnešnej dobe, a to nielen na poli bioetiky. Tieto ideové tendencie možno postrehnúť vo filozofickej etike ako aj v súčasných právnych dokumentoch (i vo sfére zdravotníctva³) na európskom kontinente.

V kontexte významu pojmu altruizmus sa teda jedná o konanie človeka, ktoré je charakteristické starosťou o osudy druhých ľudí, čiže v bioetickej sfére o zdravie a o život pacienta. Súčasne je to aj etický postoj človeka, ktorý je pripravený obetovať svoj osobný záujem pre dobro druhého človeka. Niekedy táto interpretácia ide ešte ďalej a postuluje, že ľudská osoba myslí a koná altruistickým spôsobom vtedy, ak je jej osobný cieľ a jej osobný prospech podriadený cieľom spoločnosti, alebo komunity ako celku, či inej osobe a jej dobru. Tento koncept je jednou zo súčasných interpretácií, majúcich väčší význam v bioetike, kde altruizmus je ochota človeka k parciálnemu obetovaniu svojho vlastného ja, vlastných schopností a času, ako aj niektorých druhov osobného dobra v prospech iných alebo v prospech spoločnosti ako celku. Takéto konanie je považované za prejav humanity a je motivované humanitou.

Niektoré interpretácie tohto chápania altruizmu zachádzajú ďalej a pripúšťajú aj osobnú stratu nejakej bytostne dôležitej hodnoty u altruisticky konajúcej osoby a na základe toho zvýšenie prospechu spoločnosti ako celku alebo inej ľudskej osoby⁴. Jednou z negatívnych konzekvencií takéhoto etického postoja je možnosť, že egoisticky zmýšľajúca osoba môže dosiahnuť pre seba väčšiu mieru výhod či hodnôt (aj materiálneho) charakteru, oproti osobe zaujímajúcej postoj altruizmu.

Tento druh správania (jednotlivca v prospech celku) sa reflektuje v ľudskom spoločenstve pričom ide o vedomé a chcené konanie v prospech iných členov ľudskej komunity. Objavuje sa však aj taká biologická interpretácia altruizmu, v ktorej dominuje rozmer zákona podporujúceho skupinu či dobro iných členov skupiny takým spôsobom, kde dobro iných alebo dobro všetkých členov skupiny má prioritu pred dobrom jednotlivca.

Avšak biologické chápanie altruizmu sa často nakoniec filozoficky a eticky interpretuje ako recipročný altruizmus, ktorý by sa skôr mohol nazvať vedomou kooperáciou zacielenou na komutatívny rozmer vzťahu medzi dvoma subjektmi v prospech dopredu vykalkulovaného dobra. A to z dôvodu, že altruistické konanie jedného človeka v prospech iných (druhých)

² Ján Pavol II. *Salvifici doloris*. (AAS 76, 1984, 201 – 250) nr.28.

³ V subtilnej forme tieto tendencie možno reflektovať v právnych úpravách širokej a predsa špecializovanej oblasti transplantológie a darčovstva orgánov.

⁴ Pojem altruizmu sa v tomto zmysle používa občas aj biológii, kde ide o spôsob správania zvierat v prospech iných členov zvieracej kolónie, svorky či skupiny toho istého biologického druhu ale aj rôznych biologických druhov.

členov ľudskej komunity sa neskôr recipročne tomuto človekovi vráti vo forme recipročného prejavu priazne (výhody) v budúcnosti. Takto chápaný zmysel altruizmu sa často preferuje najmä v bioetickej sfére, pričom možno postrehnúť, že tento koncept altruizmu je prítomný v rôznych dokumentoch jednotlivých štátov či medzinárodných právnych predpisov zacielených na darcovstvo orgánov a transplantačné programy.

V recipročnom chápaní altruizmu (zakotvenom i v právnom systéme) môžu byť tie ľudske subjekty, ktoré odmietnu takúto kooperáciu⁵, založenú na zásade reciprocity, istým spôsobom sankcionované alebo môžu byť vylúčené z pozitívneho využitia týchto programov v budúcnosti. Súčasne môže byť od nich vymáhané vzájomne výhodné správanie (recipročný altruizmus), lebo podľa takto chápaného altruizmu, nedostatok vzájomne výhodnej spolupráce má svoje konsekvencie. Z toho vidieť aké nebezpečenstvo je ukryté v recipročnom chápaní altruizmu, lebo reciprocita spočíva vo vzájomnom poskytovaní výhod, a nie na slobodnom nezištnom konaní bez nároku na odmenu akéhokoľvek druhu.

U niektorých autorov súčasnej doby je dokonca tento termín interpretovaný ako etický či morálny princíp, ktorý býva identifikovaný ako nezištná služba človeka iným ľuďom. Táto služba spočíva v tom, že človek v niektorých prípadoch je pripravený a ochotný obetovať pre dobro iných aj svoje vlastné záujmy. Väčšinou sa takéto altruistické postoje aplikujú na oblasť zdravotníctva kde sa človek dobrovoľnou či zmluvnou formou angažuje v prospech dobra iných ľudí, bez toho aby recipročne očakával protislužbu rovnakého druhu či hodnoty. Z toho možno dedukovať, že v takto chápanom altruizme sa v podstate jedná o postoj nezištnej lásky človek voči druhému človekovi, ktorý je odkázaný na túto formu nezištnej pomoci, pričom toto chápanie je odlišné od recipročne chápaného altruizmu.

Altruizmus je vo filozofickej a etickej rovine považovaný za protikladný postoj voči egoizmu, lebo býva najmä od druhej polovice dvadsiateho storočia, charakterizovaný ako nezištná starosť o dobro iných. Možno tu vidieť neustále prítomný akcent dôležitosti dobra iných osôb, pričom v prípade kolízie vlastného dobra konkrétnej osoby s dobrom druhej (inej) osoby, je prejavom altruizmu, ak táto osoba primárne smeruje k realizácii dobra druhej (inej) osoby.

Možno spomenúť aj koncepciu tzv. spontánneho altruizmu, ktorý je niektorými mysliteľmi považovaný za prirodzený prejav človeka. Objavuje sa aj deontologický názor, že altruizmus je vlastne výsledok etickej reflexie o povinnosti ľudskeho jedinca voči iným osobám, objavujúcej sa v rozmanitých a často odlišných náboženských systémoch. V rámci rôznych analýz niektorí považujú altruizmus, vzhľadom na očakávané obvyklé prejavy vďačnosti⁶ vyvolané altruistickým správaním alebo vzhľadom na získanie lepšieho seba hodnotenia v dôsledku takého správania, za subtílnu formu egoizmu. Isteže tento typ interpretácie altruizmu spochybňuje samotnú podstatu altruistického postoja a konania, avšak nemožno ignorovať psychologický rozmer problematiky.

Totíž zvyčajne sa pojmom altruizmus označuje taký druh ľudskeho konania, ktoré je zamerané na pomoc druhej osobe či nezištné prispievanie k dosiahnutiu nejakého dobra pre druhú osobu. Nezriedka je altruistické správanie spojené s reálnymi nákladmi materiálneho či morálneho charakteru, ktoré altruisticky konajúci subjekt znáša dobrovoľne.

Pojem altruizmus v dnešnom chápaní ukrýva v sebe bytostný záujem o dobro a blaho iných pri absencii evidentnej výhody pre vlastnú osobu, pričom motivácia k tomuto postoju je dobro iného (druhého) človeka. Takto chápaný altruizmus vyvoláva aj určité znepokojenie, lebo mnoho ľudských skutkov, ktoré sú vnímané ako altruistické, sa skutočne zrealizovali

⁵ Tu sa má na mysli, že počas svojho života ľudia vyjadria nesúhlas s odobratím orgánov vhodných na transplantáciu po svojej smrti. Nemožno nevidieť tendenciu, že vývoj v právnom systéme (upravujúcim celý zdravotnícky systém darcovstva a transplantácií) smeruje k tomu, že sa predpokladá automatický súhlas človeka s odobratím jeho zdravých orgánov po jeho smrti, čo prináša isté vážne riziká zneužitia.

⁶ Na tomto mieste sa pod týmito prejavmi chápe spontánne prejavovaná prirodzená vďačnosť človeka, pričom sa neprejavuje v materiálnej alebo finančnej forme.

vďaka pozícií tzv. psychologickéj výhody u altruisticky konajúceho subjektu. Totiž je preukázateľným vedeckým faktom, že ľudský subjekt (osoba), ktorý nezištne pomáha iným, zvyčajne prežíva radostné emócie a uspokojenie z toho, čo vykonal v prospech iného (druhého) človeka. Toto implikuje, že u ľudí je prirodzene vyvinutý (prítomný) biologický imperatív, ktorý nasmerováva ľudské správanie smerom k takému konaniu, ktoré býva označované ako prejav altruizmu, pričom ovocím tohto konania je odmena v psychoemocionálnej dimenzii ľudskej existencie altruisticky konajúceho subjektu.

Zvyčajne keď sa reflektuje problematika altruizmu tak sa reflexia koncentruje na biologický a psychologický zmysel problematiky, keďže s prejavmi altruizmu sa možno stretnúť najmä v zdravotníckej a humanitárnej sfére. Často býva altruizmus spájaný s aktom milosrdenstva, ktorý je výrazom pravej ľudskosti, pričom takéto konanie neprináša konajúcemu priamy ekonomický či iný hmotný prospech.

V bioetickej sfére je altruizmus stále aktuálnou témou, ktorej interpretácia býva ovplyvnená viacerými etickými systémami či koncepciami, čo má dopad na konštituovanie legislatívy pre sféru darcovstva ako aj systému transplantácií v zdravotníctve. V niektorých koncepciách v etike je altruizmus definovaný ako morálny imperatív, rešpektovanie ktorého, umožní celej spoločnosti prežiť. Istým prejavom altruizmu je i financovanie zdravotníckej starostlivosti z daní ekonomicky aktívnych členov spoločnosti, ktorí tak podporujú tých, ktorí nie sú ekonomicky aktívni alebo nie sú schopní ekonomicky zabezpečiť vlastnú zdravotnícku starostlivosť.

Samotná genéza altruizmu v živote človeka je témou, ktorá je skúmaná vo filozofii ako aj v psychológii, pričom jestvuje niekoľko teórií, pomocou ktorých sa konkrétni autori pokúšajú vysvetliť tento fenomén. Jedna z teórií vysvetľuje genézu altruizmu pomocou fenoménu ľudskej prirodzenosti, ktorá je podľa viacerých autorov⁷ prameňom etického postoja altruizmu v živote človeka. Človek má podľa tejto teórie vrodenu schopnosť sympatie, ktorá sa považuje za fundamentálny cit (pocit) ľudskej osoby. Tomuto vysvetleniu však chýba dostatok logických argumentov (i empirického druhu) a na druhej strane altruistické postoje či city majú najmä individuálny čiže subjektívny charakter.

Zástancovia inštinktologickej teórie⁸ interpretujú altruizmus ako inštinktívny postoj človeka, pričom prameňom tohto etického postoja sú inštinktívne sklony človeka chápané ako celok. Avšak redukovanie etického postoja altruizmu do roviny ľudských inštinktov a pudov je neadekvátne lebo ignoruje celú šírku ako hĺbku antropologických poznatkov v oblasti filozofie ako aj etiky, ktoré poukazujú na dôležitejšie aspekty problematiky. V istom zmysle je toto vysvetlenie v priamom rozpore s chápaním tohto pojmu v kresťanskom duchu, v ktorom sa podstata pojmu altruizmus identifikuje s postojom lásky. Ak by sa vzala v úvahy freudovsky chápaná psychoanalýza, tak v nej je altruizmus považovaný za jednu zo subjektívnych primárnych foriem egoistického libido, ktorá je mierne zafarbená požiadavkami spoločnosti voči jednotlivcovi.

Behavioristická teória vysvetľuje altruizmus ako skutočnosť, ktorá nie je človekovi daná ako vrodená kvalita ale je skôr vysnívaným ideálom alebo etickou čnosťou, ktorú človek postupne získava a rozvíja na základe vlastného úsilia. Ako možno vidieť niekedy sa v niektorých koncepciách a interpretáciách altruizmu zabúda na antropologický rozmer problematiky.

Z uvedeného možno vidieť, že altruizmus môže mať v praxi rôzne formy, ktoré sa niekedy divergentne odkláňajú od podstaty altruizmu alebo oscilujú od sympatizujúcich postojov človeka voči druhému človeku, cez materiálnu či duchovnú podporu druhého človeka až po obetovanie (či zasvätenie) svojho vlastného života pre dobro druhého človeka. V poslednom prípade sa chce poukázať najmä na dlhodobý rozmer altruistického postoja,

⁷ Napríklad D. Hume, A. Smith, J.S. Mill, A.A. Shaftesbury a iní.

⁸ Napríklad J. Drewler, W. McDouglas.

chápaného ako služba konkrétnej ľudskej osoby (či osôb) druhým osobám. Z toho vyplýva, že obsahový význam pojmu altruizmu sa mení v závislosti od filozofického konceptu, podľa ktorého sa interpretuje. Podstatnú úlohu tu zohráva antropologická a etická dimenzia interpretácie.

Altruizmus a kresťanská⁹ koncepcia lásky

Celá problematika kresťanského chápania altruizmu, v kontexte darcovstva a transplantologickej praxe v zdravotníckej sfére, úzko súvisí s kresťanským antropologickým konceptom človeka ako aj s morálnymi princípmi obsiahnutými v náboženskej doktríne. Keďže kresťanstvo sa v rámci svojho morálneho poslania pre sféru bioetiky koncentruje a odvoláva na transcendentné ako aj na prirodzené normatívne etické zdôvodnenie svojich stanovísk k jednotlivým bioetickým dilemám, tak je evidentné, že kresťanská reflexia sa metodologicky realizuje v rovine filozofie i teológie. Aj keď možno vidieť komplementárnu syntézu medzi rovínou viery a rovínou rozumu, to neznamená, že sa tieto roviny nerozlišujú aj pri reflektovaní bioetických problémov. To sa ukazuje i v náboženskej doktríne, kde je biblický rozmer reflexie komplementárne doplnený filozofickým uvažovaním, pričom v ňom dominuje axiologické zdôvodnenie kresťanského stanoviska.

Kresťanský koncept altruizmu býva často (akoby automaticky) spájaný s biblickou parabolou o milosrdnom samaritánovi¹⁰, ktorá je adekvátnou kresťanskou odpoveďou na ľudskú otázku, kto je človekovi blížny¹¹. Je však zásadnou metodologickou otázkou, či je pojem altruizmu, nech je už tento pojem v súčasnej dobe akokoľvek chápaný, totožný s kresťanským konceptom lásky? Táto otázka je oprávnená najmä v spojitosti s touto koncepciou altruizmu, v ktorej sa akcentuje najmä recipročný rozmer altruistického správania, ktorý sa objavuje v niektorých zdôvodneniach legislatívnych úprav systému darcovstva orgánov a transplantáciami terapeutickými mechanizmami. Isteže niektoré interpretácie pojmu altruizmu sa veľmi približujú ku kresťanskému chápaniu bytostného aktu lásky človeka voči človeku, keď človek v duchu nezištnej lásky daruje inému človekovi orgán potrebný na záchranu života tohto chorého človeka.

Dokonca sa pojem altruizmu niekedy automaticky používa ako post kresťanský neologizmus, ktorým sa nahrádza pôvodná kresťanská terminológia¹² v oblasti legislatívy, upravujúcej vzťahy, dotýkajúce sa zdravotníctva (najmä darcovstva orgánov a transplantológie), ako aj vo filozofii či teológii. Možno postrehnúť ideologické tendencie, ktoré v rámci terminológie hypokriticky ukrývajú pojem kresťanskej lásky ako prirodzeného fundamentu altruistického postoja dnešného človeka v zložitej oblasti zdravotnej starostlivosti, využívajúcej transplantáčnej technológie pre záchranu ľudského života pomocou systému darcovstva orgánov. Už pred niekoľkými desaťročiami bol termín kresťanskej nezištnej lásky a z neho implicitne vyplývajúce formulácie principiálneho etického charakteru (upravujúce konanie lekárskeho a zdravotníckeho personálu) nahradený novými formuláciami, ktoré je možné interpretovať rôznym spôsobom¹³.

Avšak z dôkladnej analýzy pojmu altruizmu vyplýva, že kresťanská koncepcia lásky je meritórne bohatšia ako pojem altruizmu lebo poukazuje najmä na rozmer osobného nezištného interpersonálneho daru lásky. Daru, ktorým je sám človek, čiže osobného daru,

⁹ V tejto časti sa pod pojmom kresťanský má na mysli katolícke chápanie problematiky a jeho špecifiká.

¹⁰ Por. Lk 10, 30 -35.

¹¹ Por. Lk 10,29.

¹² Pôvodná v tom zmysle, že formulovanie etických postojov sa primárne opieralo o kresťanskú tradíciu prítomnú vo filozofickom a najmä etickom či právnom myslení v európskom kultúrnom priestore.

¹³ Túto terminologickú zmenu možno postrehnúť v rámci komparácie najdôležitejších medzinárodných etických a právnych dokumentov v oblasti medicíny a zdravotníctva.

ktorý je podstatou toho, čo chce postmoderný človek vyjadriť v pojme altruizmus. Kresťanský chápaná nezištná láska je však ukotvená nielen v prirodzenej perspektíve interpersonálneho daru ale najmä v transcendentnej perspektíve Božského daru vykúpenia.

V sumarizačnom kontexte možno povedať, že biblický imperatív nezištnej lásky *Vade et fac tu similiter*¹⁴, situovaný na konci príbehu o milosrdnom samaritánovi, plne vystihuje podstatu možnej kresťanskej interpretácie pojmu altruizmus. Čiže človek skrze svoje konanie darováva sám seba, svoj čas a prostriedky pre pomoc druhému človeku v stave krajnej núdze a potreby. Vlastne biblický príbeh o milosrdnom samaritánovi poukazuje na podstatu kresťanského nezištného postoja interpersonálneho daru, v ktorom absentuje akýkoľvek náznak reciprocity. Tento príbeh obohacuje etické Hipokratesovo dedičstvo antiky o transcendentnú víziu ľudského života, ktorý je darom Boha a povolaním k účasti¹⁵ nielen na živote a osudoch blížneho.

Dôležitým aspektom pochopenia tejto problematiky je aj kresťanský koncept chápania fenoménu utrpenia, ktoré sprevádza človeka celými dejinami ľudstva, čo vždy ľudí inšpirovalo k milosrdnému správaniu a k pomoci trpiacim. Ide o transcendentný zmysel utrpenia ako aj o čisto ľudský prirodzený zmysel, kde sa súčasne odkazuje na akt vykúpenia ale aj na to, že človek nachádza v utrpení seba samého, svoju ľudskosť, dôstojnosť a poslanie¹⁶, čo mu umožňuje pochopiť podstatu seba samého. Choroba a utrpenie sú skutočnosťami, ktoré ak sa skúmajú dôkladne, tak vzbudzujú otázky, ktoré prekračujú sféru medicínskej starostlivosti, a ktoré sa dotýkajú podstaty ľudskej existencie¹⁷ a teda prekračujú aj úzku problematiku darovstva a otázku transplantácií v celej šírke týchto bioetických problémov.

V kresťanskej bioetickej perspektíve sa pojem altruizmu používa pomerne zriedkavo lebo kresťanský etický koncept lásky a jej aplikácia pre oblasť bioetiky (konkrétne problém darovstva orgánov na transplantáciu) nielenže adekvátne vystihuje etickú rovinu bioetickej problematiky ale priamo poukazuje na podstatu (kresťanský chápaného) pojmu altruizmu. Termín láska v kresťanskom ponímaní obsahuje viacero dimenzií, ktoré vyjadrujú špecifiká ľudského postoja a konania v rôznych oblastiach interpersonálnych vzťahov. Na vyjadrenie týchto špecifik lásky sa v kresťanskej náboženskej doktríne používajú termíny ako *eros*, *philia*, *agapé* či *caritas*¹⁸, ktoré sú vo svojej podstate jedinou skutočnosťou¹⁹ toho istého morálneho postoja ľudského subjektu. Je evidentné, že tento postoj lásky obsahuje v sebe obe dimenzie tohto vzťahu: transcendentnú i prirodzenú v kontexte ich komplementarity.

Keďže biblický imperatív lásky²⁰ súčasne vyjadruje vertikálny (transcendentný) i horizontálny rozmer podstaty kresťanstva, tak je pochopiteľné, že v kresťanskom poslanstve pre interpersonálny vzťah človeka voči chorému a trpiacemu človeku, nachádzajúcemu sa v stave krajnej núdze a potrebe, sa objavuje primárne transcendentný rozmer imperatívu lásky. Tento biblický imperatív lásky je na viacerých miestach spresnený, ak ide o jeho lepšie pochopenie a aplikovanie v konkrétnej praxi²¹. Biblická výzva k milosrdenstvu je aj explicitne vyjadrená²², z čoho možno dedukovať dôležitosť postoja milosrdnej lásky pre život človeka v dočasnej ale i transcendentnej perspektíve. Význam milosrdného etického postoja človeka

¹⁴ Por. Lk 10, 37.

¹⁵ Por. Ján Pavol II. Discorso ai partecipanti alla X Conferenza internazionale del Pontificio consiglio della pastorale per gli operatori sanitari. (Sabato 25 novembre 1995) nr.2.

¹⁶ Por. Ján Pavol II. *Salvifici doloris*. nr. 31.

¹⁷ Druhý Vatikánsky koncil. Konštitúcia *Gaudium et spes*. nr.10.

¹⁸ Každý špecifický termín poukazuje na niektorú z dimenzií realizácie etického postoja lásky, pričom všetky sa považujú za pozitívne a dôležité pre život človeka. Jednotlivé dimenzie postoja lásky a skutkov vyplývajúcich z tohto postoja nemožno alienovať ale je potrebné ich rešpektovať v ich komplementarite.

¹⁹ Por. Benedikt XVI. *Deus caritas est*. nr. 8.

²⁰ Por. Mt 22, 37- 39; Mt 19, 16 – 19.

²¹ Por. napr. Mt 25, 40 a 25, 45.

²² Por. Lk 6, 36.

pre oblasť bioetiky je v dnešnej dobe nespochybniteľný najmä ak sa vezme v úvahu, že trpiaci chorý človek je v niektorých prípadoch úplne odkázaný na pomoc vo forme nezištného daru skrze systém darcovstva a transplantlačnej medicíny.

Zvláštny a ojedinelý spôsob vyjadrenia biblického postoja lásky, ktorý poukazuje aj na sociálny rozmer reciprocity (v altruistickom chápaní) sa dnes často nazýva ako zlaté pravidlo²³ medziľudských vzťahov. Pozitívna ale i negatívna formulácia zlatého pravidla poukazuje na to, ako je dôležité a zásadné, aby človek konal ako milosrdný samaritán, čiže aby sa zastavil pri trpiacom človekovi a aby pohlol tomuto trpiacemu človekovi²⁴. Vlastne toto je jediné biblické tvrdenie, ktoré nepriamo podporuje prijatie rozmeru reciprocity do koncepcie medziľudských vzťahov, a teda aj do oblasti bioetických problémov spojených darcovstvom orgánov a transplantlačnou praxou. Takáto interpretácia zlatého pravidla je však možná len za predpokladu, že sa opomenie celý kontext, do ktorého je toto zlaté pravidlo zasadené. Avšak celý meritórny kontext, v ktorom je toto biblické vyjadrenie situované, evidentne poukazuje na postoj nezištnej lásky, ktorá neočakáva žiadnu formu odmeny za prejavenú službu či pomoc človeku.

Ukotvenie postoja lásky ako fundamentu celej starostlivosti o ľudský život²⁵ v transcendentnej perspektíve akcentuje bytostný význam vzájomného zverenia a darovania sa v kontexte starostlivosti o ľudský život v duchu nového chápania vzájomnosti, čiže dávania prijímania daru²⁶. Z dôvodu, že Boh ako prvý iniciatívne preukázal postoj lásky voči človeku²⁷ tak láska už nie je len imperatívom, ale je odpoveďou na dar lásky, s ktorým ide Boh v ústrety človekovi²⁸. Dialogálny rozmer nezištnej lásky je tu evidentný, ako aj to, že vertikálny (transcendentný) rozmer postoja lásky je fundamentom pre horizontálny rozmer altruistického správania človeka vo vzťahu k blížnemu.

Antropologický fundament kresťanského chápania altruizmu primárne poukazuje na fenomén ľudského života v kontexte jeho významu a zmyslu najmä v súvislosti s ťažko chorým človekom, ktorý prežíva utrpenie, ktoré bez nezištnej pomoci iného človeka, bude v pomerne blízkej dobe smerovať k smrti. Táto nezištná pomoc v oblasti zdravotníckej starostlivosti, ak má byť skutočne prinášajúca záchranu ľudského života, si vyžaduje od človeka hrdinský akt lásky, ktorý niekedy spočíva v darovaní seba samého skrze darovanie orgánov, nevyhnutných k zachovaniu života iného človeka.

Konvergentným bodom, v ktorom sa stretáva perspektíva nezištného interpersonálneho daru lásky s fenoménom ľudského utrpenia ako aj s realitou ľudského života je antropologický fundament. Ten je nutné reflektovať v spomenutých dvoch základných rovinách: prirodzenej a transcendentnej. Samotný ľudský život nie je len somatickou biologickou realitou, ktorú možno vedome či nevedome ochudobniť o duchovnú či morálnu dimenziu, ale je aj transcendentnou realitou. V kresťanskom chápaní altruizmu je život pochopený ako „dar Stvoriteľa pre človeka (...), ktorý nebol človekovi udelený ako predmet“²⁹, s ktorým možno nakladať podľa ľubovôle ale ako život nasmerovaný k cieľu, ktorý presahuje ľudskú prirodzenosť.

Spomenutý biblický príbeh unikátnym spôsobom prináša pre ľudstvo nový spôsob pomoci človeku, pričom tento postoj nemožno redukovať len na dnes obľúbený slogan o ľudskej humanite. Kresťanské poslanstvo vyjadrené v tejto biblickej parabole je diametrálne odlišné od dovtedy zaužívanej etiky medziľudských vzťahov. Avšak podstata poslania, ktoré táto biblická parabola obsahuje, sa akoby v dnešnej dobe vytláča zo stredu záujmu a je

²³ Por. Lk 6, 31; Mt 7,12.

²⁴ Por. Ján Pavol II. *Salvifici doloris*. nr. 30.

²⁵ Por. J. Nagórny. *Wartość życia ludzkiego*. Lublin 2009 s.308.

²⁶ Por. Ján Pavol II. *Evangelium vitae*. Nr. 76.

²⁷ Por. 1 Jn 4, 10.

²⁸ Por. Benedikt XVI *Deus caritas est*. nr.1.

²⁹ Por. Pápežská rada Cor Unum. *Alcune questioni etiche relative ai malati gravi e ai morenti*. nr.2.1.

nahrádzaná nielen odlišnými filozofickými koncepciami, v ktorých dominuje humanita bez integrálnej pravdy o človeku.

V rámci komparácie starotestamentálnych ideí lásky človeka voči človeku a novotestamentálnej koncepcie toho istého postoja lásky človeka voči človeku možno vidieť nielen podstatný rozdiel medzi osobami tohto vzťahu, ale aj rozdiel v samotnom bytostnom postoji lásky. Biblický imperatív lásky je prítomný v rámci celej biblickej koncepcie lásky človeka voči človeku, pričom je situovaný na rôznych miestach a v rôznom kontexte³⁰. V etike starého testamentu sa postoj lásky a prejavy milosrdenstva rezervovali výlučne k príslušníkom vlastného rodu, rodiny, klanu a národa, pričom voči ostatným ľuďom sa tento postoj nevyžadoval. Dokonca v istých prípadoch sa vyžadoval postoj nenávisťi voči nepriateľom, ktorý bol považovaný za eticky, logicky a nábožensky správny, pričom nepriateľ bol identifikovaný ako človek, ktorý nepatrí do vlastnej rodiny, rodu a národa, či vlastnej náboženskej skupiny.

Novosť novotestamentálnej koncepcie lásky človeka voči človeku spočíva v tom, že všetci ľudia sú prirodzenými adresátmi bytostného postoja ľudskej lásky, čo bolo dovtedy nepredstaviteľné. Totiž prejavy lásky či altruizmu boli dovtedy automaticky rezervované len konkrétnym skupinám, z ktorých boli vylúčené všetky subjekty, ktoré boli označené ako nepriateľské. V katolíckej náboženskej doktríne sa jasne poukazuje na túto biblickú parabolú³¹, ktorá prináša vysvetlenie pojmu blížny. Ak sa dovtedy pojem blížny týkal len spolurodákov a cudzincov usídlených na izraelskom území, teraz je táto hranica odstránená a pojem blížneho je univerzálneho charakteru³², čiže v každom človekovi má človek vidieť svojho blížneho.

Treba však upozorniť na to, že spomínaná biblická parabola o milosrdnom samaritánovi³³ nie je komplexným kresťanským konceptom, na ktorom by potencionálne mohol stáť kresťanský chápaný altruizmus. Kresťanský postoj altruizmu primárne spočíva na kresťanskom koncepte lásky voči blížnemu, ktorá má prirodzený i spomenutý transcendentný rozmer, pričom je dôležité reflektovať aj antropologický rozmer problematiky v tých dvoch rozmeroch. Práve transcendentný vzor postoja lásky vyzýva človeka k heroickej láske skrze úplný dar zo seba samého, čo sa môže prejaviť v gestách a skutkoch lásky, ktoré majú i mimoriadny charakter³⁴. Schematická prezentácia kresťanského konceptu lásky v teoretickej rovine na tomto mieste nie je možná, pre jej meritórnú obsírnosť ale aj metodologickú zložitosť a preto sa táto reflexia skôr bude koncentrovať na praktickú aplikáciu kresťanskej lásky v oblasti zdravotníckej starostlivosti.

Biblický imperatív lásky totiž z dôvodu bytostného postoja kresťanskej viery obsahuje zásadné vieroučné pravdy morálneho charakteru, ktoré upravujú aký má mať (najmä veriaci) človek postoj voči trpiacim a voči tým, ktorí nevyhnutne potrebujú pomoc iných, najmä v oblasti niektorých sfér bioetiky v zdravotníckej perspektíve. Vplyv tohto etického imperatívu je nepopierateľný, avšak každý človek musí v tejto sfére konať na základe slobodného a dobrovoľného rozhodnutia, lebo akákoľvek druh nátlaku ničí lásku, čiže aj všetko konanie, ktoré vyplýva z tohto postoja lásky.

S problematikou kresťanského chápania postoja lásky úzko súvisí problém ľudskeho utrpenia, ktoré bolo v predkresťanskej epoche chápané výlučne v negatívnom zmysle. Práve z dôvodu absencie niektorých transcendentných perspektív, človek nebol schopný vidieť v utrpení aj pozitívne skutočnosti, ktoré dávajú človekovi možnosť prejaviť svoje ľudské špecifiká, ktorými sa odlišuje od iných bytostí. Jedným z týchto špecifik je i postoj nezištnej lásky a služby voči trpiacim členom spoločnosti v kontexte kresťanskej *caritas*.

³⁰ Por. Lv 19, 18.

³¹ Por. Lk 10, 25 – 37.

³² Por. Benedikt XVI *Deus caritas est* nr. 15.

³³ Por. Lk 10,33 – 34.

³⁴ Por. J. Nagórny. *Wartość życia ludzkiego*. Lublin 2009 s.308.

Toto motivuje človeka k tomu aby človek nebol ľahostajný k utrpeniu blízkých ale aby sa pri trpiacich i pri ľuďoch ktorí potrebujú pomoc „zastavil“ v duchu pripravenosti a otvorenosti svojho srdca³⁵, pričom takýto postoj je motivovaný láskou k blížnemu (druhému človeku. Ak sa vezmú do úvahy dôležité úspechy medicíny a rozvoj na poli imunológie a chirurgickej terapie, ktoré umožnili transplantácie orgánov a tkanív na terapeutické účely³⁶, tak postoj kresťanskej lásky (inými slovami postoj altruizmu) sa ľudsky javí ako dôležitý, ba v niektorých prípadoch až nevyhnutný.

V kresťanskom chápaní je milosrdným samaritánom každý človek, ktorý je citlivý na cudzie utrpenie, ktorý je dojatý z nešťastia blížneho³⁷ a koná pre jeho dobro, čiže pre záchranu života a zdravia. V tejto otázke je nevyhnutné zohľadňovať i kresťansky chápaný problém utrpenia, ktoré je neustále prítomné v ľudskom živote, napriek dosiahnutiu veľkého pokroku v biomedicínskych vedách. Najnovšie úspechy či pokrok vedy sa čoraz vo väčšom stupni odzrkadľujú v medicínskej praxi, najmä v oblasti starostlivosti o chorých a umierajúcich, pričom oblasť medicínskej etiky je predmetom špekulácií, informácií a aj mylných koncepcií, spôsobujúcich chaos³⁸. Eufória spôsobená novými objavmi v biomedicínskych biotechnológiách paradoxne ovplyvňuje aj bioetický diskurz, do ktorého sa prenášajú ilúzie nových a pritom neoverených možností terapie. Tieto skutočnosti sa prejavujú i v darcovstve orgánov a v transplantáčnej medicíne, lebo pred človekom sa rýchlym tempom objavujú nové terapeutické možnosti. Na druhej strane je zrejmé, že aktuálne možnosti medicíny sú stále vo svojej účinnosti (i dostupnosti) ohraničené³⁹

To prináša do konkrétnych bioetických riešení neistotu, keďže panuje všeobecné presvedčenie, že konkrétne bioetické dilemy sa môžu riešiť výlučne na základe autonómnej voľby podľa niektorej z mnohých etických teórií, ktoré ponúka pluralitný názorový aeropág dnešnej doby. Samozrejme za predpokladu, že dané rozhodnutie bude v súlade s platnými právnymi predpismi, ktorým sa často pripisuje väčší význam ako rešpektovaniu etických princípov. Altruizmus, často chápaný rôznym spôsobom, sa javí ako všeobecne prístupná forma riešenia eticky a často i právne komplikovaného spôsobu záchranu ľudského života ťažko trpiacich ľudí pomocou transplantáčnych biotechnológií.

Darcovstvo a transplantácie v kresťanskej perspektíve

Oblasťou, v ktorej sa altruistické postoje uplatňujú veľmi často, je svet medicínskej a zdravotnej starostlivosti, najmä však špecializovaná oblasť transplantológie (ak ide o medicínu ako vedu), ale aj celý zdravotnícky systém darcovstva orgánov. Samotné darovanie orgánov ako aj ich transplantácia je komplikovanou sférou nielen v medicínskej rovine ale najmä v bioetickej rovine. V tejto súvislosti platí fundamentálna etická norma pre pracovníkov zdravotníckeho personálu, ktorá bola sformulovaná už v Hipokratovom kódexe, podľa ktorej je lekárske personál povinný konať vždy to, čo je dobrom pre osobu pacienta. Tento princíp je známy ako *patient-benefiting ethic* alebo ako *salus aegroti suprema lex esto*, čo býva vyjadrené aj v známom princípe *primum non nocere*, aj keď je otázkou, či má zmysel pripájať k záväzku služby pacientovi ešte aj paralelný princíp neškodiť pacientovi, keďže prvá formulácia implicitne obsahuje v sebe aj zákaz konať zlo⁴⁰.

³⁵ Por. Ján Pavol II. *Salvifici doloris*. nr. 28.

³⁶ Por. Ján Pavol II. Speech to the Participants of the first international Congress of the Society for Organ sharing. (20.june 1991) nr. 1.

³⁷ Por. Ján Pavol II. *Salvifici doloris*. nr. 28

³⁸ Por. Pápežská rada Cor Unum. *Alcune questioni etiche relative ai malati gravi e ai morenti*. (Úvod) nr.1.2.

³⁹ Por. Z. Grabczak. Etické problémy onkologických ochorení v období tehotenstva. In: *Medicínska etika&bioetika*. Vol. 18 no. 1 – 2. 2011 s. 7.

⁴⁰ Por. P. Morciniec. *Etyczne aspekty transplantacyjnej terapii chorób neurozwyrodnieniowych. Studium teologicznomoralne*. Opole 2000 s.109

Je všeobecne známe, že v transplantačných terapeutických postupoch sa využívajú orgány, ktorá pochádzajú od živých darcov ako aj od darcov po smrti. To však nie je jediné rozlišovacie kritérium, keďže transplantácie môžu mať autoplastický⁴¹, homoplastické⁴² a heteroplastický⁴³ charakter⁴⁴. V kontexte potencionálneho darovania orgánov je potrebné hneď poukázať na nevyhnutný slobodný a informovaný súhlas darcu týchto orgánov bez ohľadu na skutočnosť či sa jedná o žijúceho darcu alebo o dopredu vyjadrený súhlas (za jeho života) mŕtveho darcu. V rámci kresťanský chápaného altruizmu a pri zohľadnení morálnych princípov pre oblasť bioetiky, je nutné vyjasniť dva podstatné morálne problémy spojené s transplantáciami zo zosnulých darcov, menovite komu a kedy je možné odobrať daný orgán a kto je kompetentný o tom rozhodnúť. Všeobecne možno konštatovať, že tieto problémy (odvolávajú sa na etickú podstatu) primerane rieši legislatíva, ktorá sa opiera aj o medicínsku rovinu problematiky.

Kresťanský postoj k medicínskym terapeutickým ingerenciám, ktoré sú v súlade s objektívnymi etickými princípmi a súčasne sú zacielené na reálne dobro chorého pacienta (záchrana jeho života a zdravia), je pozitívny. Teda transplantácia darovaných orgánov je v súlade s morálnym zákonom vtedy, ak fyzické a psychické nebezpečenstvo či riziko, ktorému sa vystavuje darca, je úmerné dobru, ktoré sa môže očakávať u chorého pacienta⁴⁵. V tejto reflexii sa berie do úvahy najmä heteroplastický a súčasne homologický spôsob takýchto transplantácií, v ktorom ide o darovanie orgánov najmä od žijúcich darcov alebo od darcov, ktorí vyjadrili súhlas s využitím ich zdravých orgánov po ich smrti.

Darovanie orgánov a ich transplantácia z dôvodu služby životu a zdraviu človeka, má morálnu hodnotu a to ospravedlňuje ich aplikovanie v medicíne, pričom je potrebné zachovať úctu, zohľadňujúcu niektoré okolnosti, špeciálnym spôsobom sa dotýkajúce osoby darcu alebo darovaných orgánov, keďže každá transplantácia spôsobuje určitú stratu u darcu, čím sa ohraničuje jeho fyzická integrita⁴⁶. Toto kresťanské stanovisko je veľmi dôležité pre prípadný akt daru, motivovaný nezištnou láskou či altruizmom, ktorým sa môže zachrániť ľudský život. To má význam nielen pre subjekt darcu a pre obdarovaný subjekt, ale aj pre všetkých členov lekárskeho kolektívu, ktorý vykonáva odber, ako aj pre všetkých členov lekárskeho kolektívu, ktorý realizuje transplantáciu. Ospravedlnenie takéhoto konania vyplýva zo solidarity, ktorá spája ľudí skrze lásku, ktorá zas inšpiruje človeka k daru voči trpiacim bližným⁴⁷, pričom toto kresťanské chápanie akcentuje podstatu darcovstva, ktorou je nezištná láska. Z kresťanského hľadiska slobodné zrieknutie sa niektorého orgánu v prospech dobra bližného (záchrana jeho života), ak sa tento akt realizuje z dôvodu lásky, zásadne prispieva k zdokonaleniu celej osobnosti darcu, lebo dokonalosť ľudskej osoby spočíva v láske a tu určite ide o nezištnú službu bližnému.

---

⁴¹ V tomto prípade sa transplantujú tkanivá pochádzajúce z toho istého organizmu, z jedného miesta na iné miesto tohto organizmu. Por. Pontifical Council for Pastoral Assistance to Health Care Workers. *The Charter for Health Care Workers*. nr.84.

⁴² Tu sa jedná o transplantáciu darovaných orgánov pochádzajúcich z jedného organizmu na druhý organizmus v rámci toho istého biologického druhu. Por. Pontifical Council for Pastoral Assistance to Health Care Workers. *The Charter for Health Care Workers*. nr.85.

⁴³ Tu sa jedná o transplantáciu darovaných orgánov pochádzajúcich z jedného organizmu na druhý organizmus v rámci rozličných biologických druhov. Tu sa používa aj termín heterologický typ transplantácie.

⁴⁴ Por. E.Sgreccia. *Manuale di bioetica. Vol.I. Fondamenti ed etica biomedica*. Milano 2007 s. 825. Treba však poznamenať, že v odbornej literatúre jestvujú rôzne termíny pre ten istý spôsob transplantácie. Por. napr. W. Boloz. *Życie w ludzkich rękach*. Warszawa 1997 s. 142.

⁴⁵ Por. Katechizmus Katolíckej Cirkvi. nr.2296.

⁴⁶ Por. Pontifical Council for Pastoral Assistance to Health Care Workers. *The Charter for Health Care Workers*. nr.83.

⁴⁷ Por. Pius XII. Speech to the Delegates of the Italian Association of Cornea Donors and the Italian Union for the Blind. (May 14, 1956) In: AAS 48 (1956) s.464-465.

Ak sa jedná o darcovstvo od žijúcich darcov vždy musí ísť o orgány, ktorých odobratie (a následná transplantácia) nespôsobí vážnu a neodvratiteľnú škodu osobe darcu⁴⁸, v takej miere že by mu znemožnila zodpovedne plniť svoje povinnosti vo svojom osobnom živote. Čiže potencionálny darca, inšpirovaný nezištnou láskou či ideou altruizmu, môže darovať taký orgán, ktorého sa môže zriecť bez vážneho rizika alebo škody pre svoj život alebo osobnej identity. Morálny súhlas s takýmto konaním je možný, ak jestvuje vážny a proporcionálny dôvod, najmä medicínskeho charakteru, pričom záchrana ľudského života takýmto dôvodom bezpochyby je. Čiže za predpokladu, že darca nepoškodí seba samého tak, že by nemohol konať svoje povinnosti, lebo tým by prekročil zodpovednosť voči sebe samému, je darovanie niektorého z párových orgánov (alebo tých prvkov, ktoré sa obnovujú) možné, ak má transplantácia dobré vyhladky na úspech.

V prípade možnosti odobratia orgánov od osôb po smrti sa kresťanský postoj k tejto otázke stavia v duchu lásky k blížnemu, čiže rovnako pozitívne ako k iným spôsobom, ktoré sú v súlade s morálnymi princípmi a s rešpektovaním ľudskej dôstojnosti⁴⁹. Odobratie orgánov z tela zomrelého človeka je z kresťanského hľadiska možné, ak sú splnené nasledujúce podmienky: v poslednej vôli zosnulého (vyjadrenej pred smrťou) je vyjadrený jeho súhlas; je to prianím rodiny zosnulého a zohľadňujú sa kultúrne podmienky a zachová sa rešpekt voči ľudskému telu⁵⁰. Isteže sa pri takýchto odberoch darovaných orgánov musia rešpektovať i ďalšie kritériá⁵¹ medicínskeho, etického ale i právneho charakteru.

V rámci celého terapeutického procesu (od darovania až po úspešnú transplantáciu) treba vziať v úvahu nielen splnenie všetkých medicínskych kritérií na dosiahnutie pozitívneho účinku ale prihliadnuť aj na riziká morálneho charakteru, ktoré sú s tým spojené. Z kresťanského hľadiska je na jednej strane prítomná radosť, že medicína v rámci služby životu našla nový spôsob služby ľudskej rodine skrze ochranu fundamentálneho dobra osoby, ale tento progres má aj svoje tienisté stránky (...) keďže existujú i nedôstojné spôsoby zneužitia, ktoré si vyžadujú aby lekárske inštitúcie a inštitúcie združujúce darcov orgánov, najmä zákonodarné inštitúcie, konali rozhodným spôsobom⁵². Napriek prítomným nebezpečenstvám zneužitia ako aj možnému nemorálnemu komerčnému prístupu k tejto problematike, kde sa celý proces neľudsky redukuje do roviny komutatívnej výmeny⁵³ je kresťanský postoj k darcovstvu a k transplantáciám pozitívny.

Podľa kresťanskej katolíckej doktríny je darovanie orgánov po smrti šľachetným a záslužným aktom, ktorý je považovaný za prejav solidarity, avšak nie je morálne prípustné priamo zapríčiniť zmrzačenie alebo smrť ľudskej bytosti, aj keď by sa to konalo s cieľom oddialiť smrť iných osôb⁵⁴. Tým sa vylučuje akékoľvek konanie, ktoré porušuje právo na život a *principium totalitatis*, skrze nemorálne konanie, nespĺňajúce morálne a medicínske podmienky transplantačnej praxe. Keďže dobro celku ospravedľňuje obetovanie časti pre

⁴⁸ Por. Pontifical Council for Pastoral Assistance to Health Care Workers. *The Charter for Health Care Workers*. nr.86.

⁴⁹ Bližšie podrobnosti, ktorými sa zdôvodňuje tento etický postoj v antropologickej rovine, obsahuje príhovor Pia XII. Por. Pius XII. Speech to the Delegates of the Italian Association of Cornea Donors and the Italian Union for the Blind. (May 14, 1956) In: AAS 48 (1956) s. 462-464, s.466 – 467.

⁵⁰ Por. Pius XII. A los participantes en la VIII asamblea de la asociación médica mundial. (Jueves 30 de septiembre de 1954), AAS 46 (1954) 587 – 598. s. 590.

⁵¹ Ide najmä o vedecké zistenie smrti darcu orgánov. Por. Pontifical Academy of Sciences. *Declaration on the Artificial Prolongation of Life and Determining the Precise Moment of Death*, (Oct. 21, 1985). Tieto kritériá dynamicky podliehajú najnovším vedeckým poznatkom, čo znamená, že sa pod vplyvom vedeckého poznania môžu meniť aby sa čo najistejším spôsobom zistila skutočnosť ireverzibilnej ľudskej smrti darcu.

⁵² Por. Ján Pavol II. Speech to the Participants of the first international Congress of the Society for Organ sharing. (20.june 1991) nr. 1-2.

⁵³ Obchodovanie z ľudskými orgánmi, ich násilné odoberanie od živých osôb proti ich vôli či cieleňé únosy osôb a ich neľudské usmrtenie počas násilného odberu týchto orgánov alebo tesne pred odberom týchto orgánov, ktoré zažila samotná Európa na území Albánska a v provincii Kosovo v bývalej Juhoslávii.

⁵⁴ Por. Katechizmus Katolíckej Cirkvi. nr.2296.

záchrana ľudského života v duchu podriadenosti časti organizmu voči celku a podriadenosti organizmu voči duchovnému cieľu osoby človeka⁵⁵, tak darcovstvo orgánov je považované v katolíckej náboženskej doktríne za veľký a hrdinský akt lásky (*caritas*) voči bližnému.

Z bioetického hľadiska, zohľadňujúc kresťanskú náboženskú doktrínu, čiže Magistérium cirkvi, je nemorálne (aspoň v súčasnej dobe vzhľadom stav vedeckého poznania) transplantovať niektoré ľudské orgány. Ide najmä o transplantáciu mozgu či niektorých častí pohlavných orgánov, lebo súvisia s osobnou identitou a prokreačnou schopnosťou ľudskej osoby⁵⁶, čo spôsobuje objektívnu etickú prekážku spočívajúcu v ontologicko-antropologickom zdôvodnení. Podobne je morálne neprípustná transplantácia tkanív alebo orgánov z potratených ľudských plodov, keďže sa jedná o inštrumentalizáciu ľudskej osoby⁵⁷ a človek nesmie úmyselne ukončiť nevinný ľudský život s cieľom zachrániť iný ľudský život. Čiže nemožno takto konať ani v duchu cieľa ani v duchu prostriedku na dosiahnutia cieľa⁵⁸, lebo len tak sa principiálne rešpektuje samotný ľudský život a zdravie človeka.

Z komplexne chápanej problematiky darcovstva a transplantácií v rámci dokumentov katolíckej náboženskej doktríny, čiže z učenia Magistéria cirkvi⁵⁹, vyplýva finálny pozitívny postoj kresťanstva k darcovstvu orgánov po splnení konkrétnych podmienok morálneho či medicínskeho charakteru. Na druhej strane je veľmi ťažké meritórne identifikovať kresťanské chápanie problematiky s filozofickým pojmom altruizmus (v kontexte reciprocity), bez ohľadu na spôsob filozoficko-etickej interpretácie, keďže kresťanský postoj k danej problematike primárne stojí na biblickom fundamente, ktorým je nezištná láska. Ide najmä o rozmer kresťanskej lásky, ktorý je vyjadrený v pojme *agapé* a *caritas*, ktoré sú základnou hybnou silou interpersonálnych vzťahov v danej bioetickej oblasti.

Avšak v prípade adekvátneho zohľadnenia interpersonálneho vzťahu darcu a prijímateľa daru v ontologickej a v antropologickej rovine filozofickej a teologickej interpretácie pojmu altruizmus, by bolo možné tento pojem z kresťanského hľadiska akceptovať. Samozrejme za predpokladu dôkladného zohľadnenia významu etického postoja kresťanskej nezištnej lásky v pojme altruizmus či špecifických kresťanských aspektov rešpektovania ľudského života v rámci ľudskej prirodzenosti a dôstojnosti.

Láska k bližnému totiž človeka inšpiruje k postojom solidarity a nezištnej služby, pričom prejavom lásky v tejto bioetickej sfére je dar zo seba samého nielen v duchovnom zmysle ale dokonca vo fyzickom zmysle. S postojom lásky súvisí aj imanentné spojenie lásky s pravdou, čo stavia človeka pred bytostnú skúsenosť daru, čím sa súčasne poukazuje na fakt, že ľudská prirodzenosť je konštituovaná k interpersonálnemu daru. Teda milovať znamená chcieť dobro každého človeka a dobrom tohto človeka je ľudský život respektíve jeho záchrana, čiže perspektíva darujúcej lásky sa javí ako fundamentálna nielen v bioetickom kontexte ale i v kontexte solidarity či v teoretickej rovine bioetickej reflexie. Akcentovanie rozmeru reciprocity, ako fundamentálneho aspektu celej bioetickej problematiky (na ktorom by bol postavený celý bioetický koncept darcovstva a transplantácií), v kresťanskom chápaní nie je metodologicky a meritórne možné. Riziko redukcie darcovstva do roviny komutatívnej výmeny je evidentné a je v protiklade s obsahom pojmu láska v kresťanskej náboženskej doktríne. Ak by sa však vnímal aspekt reciprocity ako subsidiárny a komplementárny pre

⁵⁵ Por. Pius XII. A los participantes en la primera asamblea general del Collegium internationale neuro-psychofarmacologicum. (Martes 9 de septiembre de 1958) In: AAS 50 (1958) 687 – 696. časť II.

⁵⁶ Por. Pontifical Council for Pastoral Assistance to Health Care Workers. *The Charter for Health Care Workers*. nr.88.

⁵⁷ Por. J.P. Ondok *Bioetika, biotechnológia a biomedicina*. Praha 2005 s.161.

⁵⁸ Por. Ján Pavol II. *Evangelium vitae* nr. 62.

⁵⁹ V tejto štúdií sa autor odvoláva len na niektoré z mnohých dokumentov, ktoré sú relevantné k riešeniu tejto bioetickej problematiky, či už ide o chápanie lásky alebo konkrétnych aspektov darcovstva a transplantácií. V týchto dokumentoch rozličného stupňa významu a záväznosti sú presne špecifikované konkrétne skutočnosti morálneho i biomedicínskeho charakteru, ktorých poznanie a rešpektovanie je nevyhnutné pre zaujatie adekvátneho postoja viery v zložitej realite darcovstva a transplantáciej praxe.

lepšie pochopenie a vysvetlenie tejto bioetickej problematiky v kontexte darcovskej a transplantačnej praxe, je možné ho použiť, avšak nie zameniť za kresťanskú podstatu lásky.

Bibliografia

Dokumenty katolíckej cirkvi:

Druhý Vatikánsky koncil. Konštitúcia *Gaudium et spes*.1965.

Benedikt XVI. *Deus caritas est*. 2005.

Ján Pavol II. *Evangelium vitae*. 1995.

Ján Pavol II. *Salvifici doloris*. 1984.

Ján Pavol II. Discorso ai partecipanti alla X Conferenza internazionale del Pontificio consiglio della pastorale per gli operatori sanitari. (Sabato 25. novembre 1995).

Ján Pavol II. Speech to the Participants of the first international Congress of the Society for Organ sharing. (20.june 1991).

Pius XII. Speech to the Delegates of the Italian Association of Cornea Donors and the Italian Union for the Blind. (14. May 1956).

Por. Pius XII. A los participantes en la VIII asamblea de la asociación médica mundial. (Jueves 30 de septiembre de 1954).

Pius XII. A los participantes en la primera asamblea general del Collegium internationale neuro-psychopharmacologicum. (Martes 9 de septiembre de 1958).

Pontifical Academy of Sciences. *Declaration on the Artificial Prolongation of Life and Determining the Precise Moment of Death*, (Oct. 21, 1985).

Pápežská rada Cor Unum. *Alcune questioni etiche relative ai malati gravi e ai morenti*.1981

Pontifical Council for Pastoral Assistance to Health Care Workers. *The Charter for Health Care Workers*.1995.

Katechizmus katolíckej cirkvi. SSV, Trnava 1998.

Monografie a štúdie:

W. Boloż. *Życie w ludzkich rękach*. Wydawnictwa Akademii Teologii Katolickiej, Warszawa 1997.

Z. Grabczak. Etické problémy onkologických ochorení v období tehotenstva. In: *Medicínska etika&bioetika*.Vol. 18 no. 1 – 2. 2011 s. 7 – 11.

P. Morciniec. *Etyczne aspekty transplantacyjnej terapii chorób neurozwyrodnieniowych. Studium teologicznomoralne*. Opole 2000.

J. Nagórny. *Wartość życia ludzkiego*. Wydawnictwo KUL, Lublin 2009.

J.P. Ondok. *Bioetika, biotechnologie a biomedicina*. Triton, Praha 2005.

E.Sgreccia. *Manuale di bioetica. Vol.I. Fondamenti ed etica biomedica*. Vita e Pensiero, Milano 2007.

Táto kapitola bola publikovaná v monografii „Altruizmus, reciprocita a solidarita“, ed. P.Sýkora, Trnava 2011 ss.21-43.